

Organizacija rada i značenje medicinskih sestara i tehničara u domovinskom ratu

Terezija Farkaš

Opća bolnica Osijek

UDK 614.253:355/359

Prispjelo: u listopadu 1992.

Autorica je opisala preobrazbu civilne bolnice u Osijeku u civilno-ratnu bolnicu te mirnodopsku reorganizaciju službe medicinskih sestara i tehničara, pomoćnog osoblja, te pratećih službi.

Glavni su postulati postavljeni u osam temeljnih točaka, koje predstavljaju model za daljnju organizaciju službe.

Ključne riječi: civilno-ratna bolnica, organizacija službe u ratu, medicinske sestre i tehničari, zbrinjavanje

Prljavi rat što ga srbo-četnički agresor i jugoarmija vode protiv hrvatskog pučanstva od Borova Sela, 2. svibnja 1991. godine, preko stradanja djece pred osječkom vojarnom 27. lipnja 1991. godine nastavlja se i danas u trenutku pisanja ovog teksta.

Sve je počelo postavljanjem barikada u Borovom Selu. Prolazeći pokraj postavljenih barikada prilikom posjeta vukovarskoj bolnici još tijekom svibnja bio je prvi signal za shvaćanje pune ozbiljnosti novonastale situacije.

A sve je počelo 2. svibnja u 14.50 sati kratkom obavijesti koja je glasila: »Budite spremni za prihvaćanje većeg broja ranjenih i mrtvih!«

Nastavilo se 27. lipnja u 22.50 telefonskim pozivom »Odmah doći u bolnicu, iz vojarnje se puca po civilima, po djeci. Velik je broj ranjenih!« Trebalo je pod kišom metaka, kroz blokiran prilaz bolnici stići do ranjenika.

Preobrazba civilne u civilno-ratnu bolnicu u uvjetima rata, sa željom za uspješan i učinkovit rad kirurških timova ili kako osigurati brzo i efikasno prijem nepoznatog broja ranjenika u nepoznatoj jedinici vremena, u nepoznato vrijeme na ograničenom prostoru i s ograničenim brojem ljudi silovito je krenulo.

Nakon osnivanja Kriznog štaba Bolnice, prilazi se hitnom planu organizacije Bolnice u ratnim uvjetima:

1. Fizičko-tehničko osiguranje Bolnice;
2. Povezivanje bolničkih odjela i službi podzemnim prolazima, tzv. toplim vezama;
3. Osiguravanje, osposobljavanje i uređivanje stacionarnih i sklonišnih prostora;
4. Opskrba rezervi hrane, vode, električne energije i pare;
5. Reorganizacija službe medicinskih sestara i tehničara, službe nosača, djelatnika centralne sterilizacije,

Odjela za prehranu, Odjela za transfuziju, Tehničke službe, te praonice rublja;

6. Evakuacija i zbrinjavanje malodobne djece djelatnika Bolnice u sigurnija područja;

7. Pribavljanje lijekova, sanitetskog materijala, infuzijskih otopina, operacijskog rublja i operacijskog materijala, putem donacija;

8. Organiziranje masovnih akcija dobrovoljnih davalaca krvi.

Veći broj dosadašnjih djelatnika koji su obnašali službu čuvanja Bolnice, a pripadali su centraliziranoj službi čuvanja grada prema našim su spoznajama bili nepouzđani, te je zaštita Bolnice pouzđanim čuvarima bila imperativ. S obzirom na nesigurnost fizičko-tehničke zaštite, Bolnica organizira vlastitu fizičko-tehničku zaštitu primanjem djelatnika koji posjeduju fizičke i zdravstvene sposobnosti za takve poslove.

Sve staklene površine Bolnice zaštićuju se paletama opeke, vrećama pijeska, te debelim drvenim daskama. Dio Kirurškog odjela i dio otkrivenog dvorišta koji su okrenuti prema vojarni (koja se nalazi nasuprot Bolnici s druge strane ceste), zaštićuje se zidanim pregradama, te tako ujedno štiti i sigurnost dizala koji nam je nužan za rad.

Budući da je Bolnica paviljonskog tipa, komunikacija s odjelima i službama u prijeratno vrijeme odvijala se bolničkim dvorištem. Uočavajući potrebu podzemnog povezivanja za sigurno odvijanje službe, odmah se prilazi kopanju i dovršavanju podzemnih veza sa svim vitalnim punktovima Bolnice. Tako smo zaokružili maksimalno siguran rad djelatnika i bolesnika ne izlažući se mogućim, a tijekom rata i stvarnim projektilima koji su svakodnevno pogađali bolnički krug.

Postojeće atomsko sklonište stavlja se u namjensku

funkciju, opskrbljuje se velikim brojem ležajeva, nosila za rasklapanje, te se u funkciju stavljaju telefonske komunikacije, sanitarije, a opskrbljuje se hrana i voda u velikim cisternama.

Sagledavajući svu moguću silinu napada na grad, te priljev velikog broja ranjenih, svi mogući raspoloživi podrumski prostori uređuju se u što kraćem vremenskom roku i opremaju za dulji vremenski period života i rada u njima. Uređivanjem postojećih prostora uočava se potreba za još većim prostorom. Budući da je u fazi izgradnja zgrade budućih kirurških odjela, prilazi se brzom uređivanju i njezinih podrumskih prostora.

Cijeli ambulantno-poliklinički trakt uređuje se u rekordnom vremenskom razdoblju od svega desetak dana, postavljanjem svih sadržaja potrebnih za normalan rad. Zahvaljujući velikom razumijevanju i zalaganju građevinskih djelatnika, potučeni su svi rekordi brzine izvođenja ovako velikih građevinskih radova. U sve postojeće podrumске prostore postavljaju se postelje i nosila, pričuve pokrivača u velikim količinama, infuzijskih otopina, lijekova i sanitetskog materijala za mjesec dana. Pribavlja se i velik broj baterijskih lampi za punjenje, ručnih baterijskih lampi i svijeća.

Budući da u sklopu Bolnice postoje četiri dislocirana odjela, radi se kompletna organizacija uređenja dodatnim manjim građevinskim izvedbama.

U većem dijelu podrumskih prostora organiziraju se radilišta za potrebe Odjela za kirurgiju. Uz postojećih osam operacijskih stolova, organiziraju se još četiri operacijske dvorane, rtg kabinet, te gipsaonica kao pričuvno potrebna radilišta. Postojeći Odjel za transfuziju koji se nalazi na neadekvatnom mjestu (jer se do njega dolazi dvorištem), preseljava se u podrumski prostor u blizini Odjela za kirurgiju, a povezuje se podrumskim komunikacijama.

U svim podrumskim prostorima predviđenim za boravak osigurava se voda za piće za mjesec dana. Tehnička se voda osigurava crpkama i cjevovodima iz rijeke Drave, koja se nalazi uz samu Bolnicu. Pristupa se i kopanju bunara u bolničkom dvorištu, koji bi služio kao zadnja pričuva u korištenju vode.

U svim se prostorima osigurava trajna hrana i napici za pet dana, a pričuve se uredno popunjavaju.

Eventualni nestanak električne struje pokrili smo nabavkom dvaju agregata uz već postojeće, te tako pokrili sva radilišta u slučaju oštećenja elektrane. Za mogući nestanak centralne pare za potrebe sterilizacije, Odjela za prehranu, praonice rublja, te potrebe grijanja, nabavili smo parne agregate vaporex. U nekoliko smo navrata vaporex i koristili jer je termoelektrana bila česta meta agresora.

Za potrebe Odjela za prehranu osigurali smo i veći broj kuhala na električnu energiju, plin, kruta goriva, te priskrbili i nekoliko pokretnih vojnih kazana.

Iako Bolnica posjeduje centralnu sterilizaciju, stavili

smo u funkciju osam autoklava »Sutjeska« na nekoliko različitih mjesta u Bolnici, kako bi pri eventualnom uništenju imali u svako doba mogućnost da pokrijemo potrebe u sterilnom materijalu.

Već nakon 21. svibnja 1991. godine intenzivno smo prišli edukaciji djelatnika za potrebe ratne kirurgije. Organiziraju se kratki tečajevi iz pružanja prve pomoći i samopomoći za sve djelatnike nemedicinskih struka. Tečaj se obavlja za mjesec dana i obavlja provjera naučenog.

Bolnica u to vrijeme broji 913 medicinskih sestara i tehničara i više i srednje stručne spreme. Organizirano se prema rasporedu upućuju svi medicinski djelatnici nekirurških struka na edukaciju na Odjel za kirurgiju. Prema potrebi ostaju 2 do 3 tjedna, te se osposobljavaju za pružanje zdravstvene njege u ratnim uvjetima.

Istodobno se pravi plan pripravnosti za sve instrumentarke, anesteziološke tehničare, djelatnike Odjela za transfuziju, centralne sterilizacije, bolničke ljekarne, te tehničke službe. Centraliziraju se svi nosači bolnice s rasporedom na Odjelu za kirurgiju, koji se u trenutku potrebe stavljaju na dispoziciju.

Nakon detaljnog plana reorganizacije i plana ratne sistematizacije uvodi se pripravnost kod kuće, djelatnicima daju propisane oznake Crvenog križa da bi u slučaju potrebe brže i lakše stigli do bolnice. Kasnije smo se uvjerali da sigurnije i bolje prolazimo bez njih, jer za agresora je upravo Crveni križ bio meta napada.

Bolnica se propisno označuje sa svih strana zastavama Crvenog križa, kao i svi krovovi. Svi dislocirani odjeli se također propisno označuju i zaštićuju.

Uočavajući potrebu zbrinjavanja djece naših djelatnika da bi što mirnije radili, organiziramo na Dječjem odjelu tzv. dječji vrtić, tj. smještavanje djece u tijeku 24 sata, a posao obavljaju medicinske sestre odjela za dobru skupinu od 0 do 15 godina.

Istodobno uz pomoć Sindikata zdravstvenih radnika iz Rijeke upućujemo djecu predškolskog i školskog uzrasta na skrb i školovanje u Kraljevicu, gdje su se neki nalazili do kraja školske godine.

Nešto kasnije organizirano smještavamo na skrb i školovanje 300 djece u slovensko odmaralište u Poreču. Brigu o djeci vodi osoblje Bolnice, a brigu o školovanju djelatnici OŠ »Mladost« iz Osijeka koji se zajedničkom brigom i pažnjom trude da te male izbjeglice što mirnije provedu teške dane rata, te uspješno završe školsku godinu.

Sve bestijalnijim napadima na grad, te padom Baranje, Tenje, Sarvaša, Erduta, suočavamo se s velikim brojem naših djelatnika-prognanika. Organiziramo jednokratnu novčanu pomoć prikupljanjem dobrovoljnih priloga djelatnika Bolnice, te pružanjem smještaja i prehrane.

Pristupa se prikupljanju lijekova, sanitetskog materijala, te veće količine operacijskog rublja. Veći dio

operacijskog rublja i kirurškog materijala prikuplja se sa svih kirurških odjela, te pohranjuje u centralnoj sterilizaciji i Odjelu za kirurgiju. Planom se prave dnevne potrebe za 200 velikih i malih kirurških zahvata.

U danima najtežih napada na Bolnicu svi djelatnici ostaju u Bolnici po nekoliko dana. Odmor se koristi u trajanju od nekoliko sati, te se nastavlja dalje. U rijetkim trenucima zatišja »skokne« se do svojih domova, po nužne sitnice i opet natrag. Kasnije se organizira služba 24-48 sati za sve djelatnike Bolnice. Pravljenjem plana ratne sistematizacije povremeno omogućavamo umornim djelatnicima dan ili dva odmora.

Takvom organizacijom službe uspjeli smo stručno, savjesno i nadasve ljudski zadovoljiti sve zahtjeve službe. Riječi »ne mogu« nisu se mogle čuti od djelatnika Bolnice, a riječ »neću« bila je izbačena iz uporabe.

Dolaskom velikog broja ranjenika bile su nam potrebne velike količine krvi. U suradnji sa sredstvima javnog priopćavanja svakodnevno se apeliralo na potrebu dobrovoljnog davanja krvi. Organizirano smo prevozili preostale žitelje grada do punktova za skupljanje krvi. Hrvatski su vojnici svakodnevno svoj dolazak u grad također koristili da bi dali krv. Neobično dirljivo je bilo gledati cijele obitelji koje dolaze dati svoju krv za pomoć Domovini. Ni jednog trenutka nismo ostali bez ove dragocjene tekućine, a tijekom rata sakupili smo i potrošili 11 500 doza krvi. Ostale doze krvi poslane su u Vukovar, Vinkovce, Našice i Slavonski Brod.

Nakon što je veći broj djelatnika za njegu napustio Bolnicu, pojavio se strah od nemogućnosti izvršavanja radnih obveza. No, iskustvo je pokazalo da je ostatak djelatnika kvaliteta koja je psihofizički bila spremna obaviti sve radne obveze. Sve nemedicinske službe u stopu su nas pratile i svojim zalaganjem pridonijele izuzetno dobrom radu Bolnice.

Razbuktavanjem rata i sve žešćim napadima, kako na grad, tako i na Bolnicu, poslije pada Vukovara nameće nam se potreba razmišljanja o eventualnoj evakuaciji Bolnice. Analizirajući vojno-stratešku situaciju i mogućnosti, organiziramo privremenu kiruršku bolnicu u Donjem Miholjcu, sa 100 postelja i svim potrebnim sadržajima za zbrinjavanje ranjenika. Planira se i kadar koji bi u etapama napuštao bolnicu.

Smještavanjem velikog broja ljudi na malim prostorima, izuzetno veliku pažnju posvećujemo održavanju čistoće, redovitoj dezinfekciji i deratizaciji, aseptičnom radu, sprečavanju intrahospitalnih infekcija. Imamo veliku pomoć djelatnika Zavoda za zaštitu zdravlja, koji se također brinu o kvalitativnoj i bakteriološkoj kontroli pričuve vode i hrane.

Za prijevoz ranjenika u druge zdravstvene ustanove radi oslobađanja posteljnog potencijala, uz pomoć Hrvatske vojske izrađujemo autobus za prijevoz većeg broja ranjenika.

U tijeku rata održavali smo kontakte i pružali pomoć

u lijekovima, sanitetskom materijalu, hrani i potrebama krvi vukovarskoj bolnici, dokle god je to bilo moguće.

Nadasve veliku pomoć i razumijevanje pružalo nam je Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske, a posjeti ministra prof. dr. Hebranga davali su nam izuzetnu moralnu podršku. Neobično veliku materijalnu i ljudsku pomoć pružao nam je Centar za pomoć kojeg su vodile medicinske sestre Zagreba. Posjeti stranih ministara, diplomata, te ljudi iz hrvatske dijaspore i njihove pomoći u donacijama, bile su poticaj da nastavljamo sa našom teškom borbom.

Veliku pomoć pružala nam je i Vlada grada, a sredstva javnog priopćavanja, kako iz svijeta, tako i našeg Osijeka, dala su velik doprinos iznošenju istine o borbi hrvatskog naroda za svoju slobodu.

Djelatnici Bolnice vodili su i vode veliku bitku za svoju Domovinu, za svoj Grad i svoju Bolnicu. Svi su oni heroji u sjeni, koji umjesto puškom svojim rukama i svojom dušom brane i obranit će našu Hrvatsku.

Neobično sam ponosna što mogu reći da radim u Bolnici koja je sa svojim djelatnicima dala godinu dana nesebičnog i nadljudskog napora, ne pitajući za odmor, plaće, godišnji odmor, i nažalost vrlo često zaboravljajući da osim bolnice postoji i drugi život. Postojali su samo bolnica, ranjenici i rad.

I zato s ponosom mogu reći: »Slobodna Hrvatsko, rađala si se u osječkoj bolnici!«

TABLICA 1.

Prikaz količine prikupljene i potrošene krvi u razdoblju od 1. srpnja 1991. do 30. lipnja 1992. u Odjelu za transfuziju krvi Opće bolnice Osijek

TABLE 1.

The quantity of collected and spent blood in the period from July 1, 1991 until June 30, 1992 in the Department of Blood Transfusion of the General Hospital Osijek

Davalaca na Odjelu	9 313 doza
Dobiveno iz Republičkog zavoda Zagreb	5 099 doza
Ukupno	14 412 doza
Potrošeno u Općoj bolnici	11 500 doza

Abstract

ORGANISATION OF WORK AND MEANING OF MIDDLE MEDICAL STAFF IN HOMELAND WAR

Terezija Farkaš

General Hospital Osijek

The autor has described the transformation of the civilian hospital in Osijek into civilian-war hospital as well as the reorganization of the nursing service, auxiliary and ancillary services from peace into war conditions.

The main postulates have been stated in eight fundamental points which represent a model for a further reorganization of medical services.

Key words: civilian-war hospital, organization of the services in war, nurses, care

Received: October, 1992